

Millal sai Eestimaast Eesti?

Peeter Päll

Oma maa nime oleme küll laenanud teistest keeltest, ent selle omakssaamise asjaolusid me nii täpselt ei tea. Sageli kohtab väidet, et eesti keeles tuli *Eesti* nimetus kasutusele alles J. W. Jannseni ajal, ent see ei ole õige. Veel enne seda oli Eestimaa, kubermang, mis hõlmas maa põhjaosa ja mille juured ulatuvad maavallutuse aegadesse (taanlaste hertsogkond *ducatus Estoniae*). Rootsi ajast on ka teada nime esimene maining eestikeelses tekstis *Esthimah* (1637), pool-saksapärasel tõlkes ametliku nimetusena *Fürstimah Ehsten* (1655). Kui neist kirjapanekutest võib veel oletada, et tegu oli kirjakeeles, mitte rahvakeeles kasutusel oleva nimega, siis ilmselt pikapeale jõudis see ka rahvakeelde. Huvitava avastusena leiame Mellini Liivimaa kaardilt 1793 Sooru kandis nime *Esti Külla*, st Eestiküla. Samas kõrval oli Lätiküla (*Letti Külla*). Võiks arvata, et keelepiiri lähedal oli rahvaste vahele piiri tõmbamine oluline ja seetõttu vajati eristavat rahvanimetust rohkem. Eestlaste senine *maakeel* ja *maarahvas* polnud piisavalt ilmekad.

Igatahes oli juba XIX sajandi alguses *Eesti* nimetus eesti keeles tuntud. K. E. v. Berg tõlkis saksa *Ostsee*, otsetõlkes idamere, meie praeguses tavas Läänemere nime 1811 *Eesti-merreks*, arvates ekslikult, et Eesti nimi pärineb ida märkivast sõnast. Esimese eestikeelse geograafiaõpiku (1849) sissejuhatuses kirjutas Berend Gildenmann, et raamat on iseäranis *Eesti keele rahva lastekoolmeisteritele* mõeldud. XIX sajandi II poolel oli eesti keeles *Eesti* nimetus juba üldiselt omaks võetud.

Ent seni kasutati sõna *Eesti* üksnes täiendina, vanas mõistes käändumatu omadussõnana: oli Eesti keel (mida kirjutati tollaste reeglite järgi suure tähega), Eesti rahvas, Eesti selts jne, aga maad nimetati Eestimaaks, mitte Eestiks. Eestimaa oli moodustatud saksa *Estland*'i eskujul. Millal aga sai Eestimaast Eesti, polegi nii

lihtne vastata. Kirjanduses on väidetud, et Eesti tuli maanimena kasutusele juba esimese Vene revolutsiooni ajal 1905. Ilmselt on mõeldud Juhani Liivi kuulsat ütlust, et ükskord on Eesti riik. Ent seda lauset võib grammatiliselt kahtpidi mõista: kas ükskord on olemas Eesti riik (ja sel juhul on Eesti ikkagi täiend) või ükskord Eesti saab riigiks. Esimene tundub tõenäolisem.

Aprillis 1917, kui Eestimaa kubermanguga liideti Liivimaa eesti maakonnad ja tekkis puht eesti haldusüksus, nimetati seda inertsist edasi Eestimaa kubermanguks, ent nimekasutus hakkas tasapisi muutuma. Enamlased võtsid pärast võimupööret omaks lühema nime Eesti: novembris 1917 suleti Eestimaa Kubermangu Teataja ja hakkas ilmuma Eesti Teataja, ka venekeelses tekstis kasutati Eesti kohta nimetust Эстонский край (mitte Эстляндская губерния). Pärast seda aga, kui 24. veebruaril 1918 kuulutati välja Eesti demokraatlik vabariik, nime-eelistused vahetusid: iseseisvust taotlevad jõud eelistasid Eestit, enamlased pigem Eestimaad (vrd Eestimaa Kommunistlik Partei).

Eesti Teataja nimes saab tõlgendada Eestit ka kui täiendit. Üks koht aga, kus on vaieldamatu üleminek Eestimaalt Eestile, on iseseisvuse manifest. See algab pöördumisega „kõigile Eestimaa rahvastele“, ent selle lõpus on selged sõnad: „Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel.“

Postimees 15. IV 2017